

БИЗ ЭКМАДИК ...

*Ахмаджонова Шахноза Санжар кизи
Абраматова Робия Бозор кизи
Ражабов Олчин
Зиёдуллаева Сабрина Дилхуш кизи
Абдуллаева Дилшоода Абрахмат кизи*
Денов тадбиркорлик ва педагогика институти талабалари

Анотация: Ўсимликлар дунёсини кўз қорачиғидек асраш бугунги куннинг актуал масалаларидан бири бўлиб, биз ёшларнинг зиммасига катта маъсулият юклайди. Уларни авайлаб асрашга ҳар биримиз маъсул эканлигимизни унутиб бўлмайди. Табиатни шоир куйлайди. Рассом чизади. Табиат ҳайкалтарош.

Кириш

Тошлардан инсон ақлига сиғмас нарсаларни яратади. Табиат шундай мўъжизакор. У яратган нарсаларни кўрсангиз ақлингиз шошади. Бу мўжизаларга тан бермасдан иложингиз йўқ. Бобомнинг уйида бетоннинг устида ўсиб турган чиройли гулга ўхшаган мевалари бор гулсимон ўсимликга кўзим тушиб, табиатнинг мўъжизсига яна бир бор тан бердим. Уни ҳеч ким экмаган. Бетоннинг ёнидан бетондан ўсиб чиққан. Чақалоқ дунёга келган кунидан бошлаб, ҳаёт билан яшаш учун курашади. Йиғлайди, кулади. Она кучоғида тўлғонади. Ҳар хил касалликларга дуч келади. Бу курашларни енгиб ўтган сари курашлар олдида таслим бўлмайди. Кунга қараб интилади. Бизлар учун бу гаплар кундалик гапга айланиб қолгани рост. Кўпчиликнинг қулоғига бу гапларнинг ёқмаслиги ҳам аниқ. Бироқ, бу ўсимликни тошдан ёриб чиқиб, ҳосилга бурканиб туришига нима мажбур қилди экан? Қандай қилиб у бетон орасидан чиқди? Уни ким экди? Биз экмадик. Табиатда, илм-фанда бу ҳақда эҳтимоллар жуда кўп. Шамол экди, кушлар экди, минг хил гапни топиб айтиш мумкин. Лекин, бу мўъжиза кўзингизни ўйнатади. Расмига боқанингиз сари хаёл сизни илм-фан ва табиат оламининг кўксига етаклайди. Бу ўсимликнинг тарихига назар ташладим. Дилим ёришди.

Асосий қисм

Қуддус олчаси кичик ва ўрта бўйли, кўп йиллик доимий яшил бута. Унинг тўқ яшил барглари ва ёзда пайдо бўладиган оқ юлдуз шаклидаги гуллар тўплами бор. Қизил, сариқ ёки тўқ сариқ беррийга ўхшаш мевалар куз ва қишда пайдо бўлади. Меваси гилосдек катталиқда, лекин еб бўлмайди. У безак сифатида ўстирилади ва кўпинча уй ўсимлиги сифатида сотилади. Қуддус гилоси

Соланасеае оиласининг аъзоси бўлиб, помидор, картошка, қалампир ва баклажонларни ҳам ўз ичига олади.

Ўсимлик Боливия, Бразилия ва Жанубий Американинг жанубий қисмларида туғилган. Кўпинча иссиқ субтропик ёки тропик ҳудудларда жойлашган. Завод АҚШ, Европа, Осиё ва Австралияда жорий этилган. Бузилган ўрмонлардан табиий ҳудудларга тез тарқалади ва баъзи мамлакатларда кенг тарқалган бегона ўтга айланди. Қуддус олчасини қиш ойларида ранг-баранг резаворлар туфайли хонаки ўсимлик сифатида яхши кўришади: аммо истеъмол қилинса, резаворлар одамлар ва уй ҳайвонлари учун ҳалокатли. Жинс номи, Соланум, лотинча соламен сўзидан келиб чиққан бўлиб, "тасалли берувчи ёки тинчлантирувчи" деган маънони англатади. Ўсимликнинг кўплаб умумий номлари бор, жумладан Рождество гилоси, Мадейра гилоси ва қишки гилос.

Қуддус гилоси ҳимояланган жойда тўлиқ қуёшни афзал кўради. Бўлган нам, яхши қуритилган, қумлоқ тупроқларда ўсади. Агар ўсимлик ташқарида ўстирилса, уни биринчи совуқдан олдин олиб келиш керак. Ўсимлик уруғлар ёки сўқмоқлар билан кўпаяди. Ҳар бир реза мевасидан 50-100 та уруғ ҳосил бўлади. Уруғлар табиатда қушлар томонидан тарқатилади. Қушлар ўсимликнинг заҳарли моддаларига чидамлилиги кўринадди. Очиқ ўсимликлар шамол ва ҳашаротлар томонидан чангланади. Ёпиқ ўсимликлар қўлда чанглатишни талаб қилади. Ресурслар гулларнинг марказидаги стаменсларни артиб, кейин гулчангни бошқа гулларга тарқатиш учун тампон ёки кичик бўёқ чўткасидан фойдаланишни таклиф қилади.

Ўсимликнинг пояси яшил ва ипсимон. Барглари ялтироқ ва эллиптик то лансолатсимон шаклга эга, қирралари тўлқинсимон. Гуллар одатда оқ бўлиб, ёлғиз ёки тўда бўлиб кўриниши мумкин. Ёрқин рангли мевалар қиш ойларида узок давом этади. Қуддус олчасини ютиб юборса, болалар, одамлар, мушуклар, итлар ва отлар учун заҳарли ҳисобланади. Ошқозон-ичак трактининг бузилиши, соқчилик, нафас олиш депрессияси ва шок пайдо бўлиши мумкин. Агар ўсимликнинг бирон бир қисми ютилган бўлса, дарҳол тиббий ёрдам олиш керак. Аллергик тери реаксиялари ҳам пайдо бўлиши мумкин. Ўсимлик билан ишлашда ҳимоя кийим ва қўлқоп кийиш яхшидир.

Қуддус олчасини етиштириш осон ўсимлик бўлиб, қиш ойларида уйингизнинг ички қисмига ранг кўшади.

Ўсимликлар ҳам инсон каби ҳаёт учун курашади десам муболаға эмас. Ҳар биримиз бу ҳақиқатга гувоҳ бўлганмиз. Бобомнинг ҳовлисида ўсиб турган ўсимлик ҳам фикримга исбот бўлиши табиий. Ўсимликлардан биз илхом, яшаш учун куч оламиз. Туйғуларимиз уйғунлашади. Уларга нисбатан қанчалик меҳримиз ортар экан, шунчалар завқимиз ошади. Эртанги кунимизга, мақсад ва орзуларимизнинг амалга ошишига битмас-туганмас умид бағишлайди.

Шундай экан, биз ёшларнинг ўсимлик дунёсини сақлаш ва борларини асраб-авайлаш кундалик фаолиятимизга айланиб қолиши шарт. Сўз мулкининг султони Алишер Навоий ҳазратлари бежизга “Инсонни сарвари олам” деганларини унутмаслигимиз керак. Ўсимлик дунёси ҳам дунёни кўрки, инсон учун ҳаёт манбаи эканлигини дилимизнинг тубида сақлашимиз керак. Қушлар бу ўсимликни узоқ юртлардан олиб келдими? Шамол олиб келдими? Лекин, бу ўсимликни биз экмадик. Ҳар ҳолда бобомнинг ҳовлисида ўсиб турибди. Кўнгил завқ бобида ором олади. Биз одамлар баъзида ўсимликларни хор қилиб, оёқ ости қилиб, йўқ қилаётганлигимизни қандай тушуниш мумкин? Шундай экан, биз ёшларнинг ўсимлик дунёсини сақлашимиз ва борларини кўз қорачиғидек асраш кундалик фаолиятимизга айланиб қолиши шарт. Қувонч ва шодликларимни сизларга улашганимдан беҳад хурсандман.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Аблаев С.М., Юлдашев Я.Ҳ. Маданий ўрмонлар. –Т., 2008.
2. Адилова Л. А. Ландшафт архитектураси. – Ташкент, 2000.
3. Қаландаров М.М., Тўрақулов А. Кўкаламзор ҳудудлар барпо этайлик. –Т., 2008.
4. Уролов А.С. Ўрта Осиё анъанавий услуби ва замонавий боғ-парк санъати. – Самарканд: “Zarafshon”, 2011.